

Využitie (asistenčných) systémov založených na strojovom učení v ODR a ich klasifikácia podľa aktu o umelej inteligencii

Krištofík, A.*

KRIŠTOFÍK, A.: Využitie (asistenčných) systémov založených na strojovom učení v ODR a ich klasifikácia podľa aktu o umelej inteligencii**. Právny obzor, 106, 2023, č. 2, s. 116 – 126. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.2.03>

The use of machine learning based (assistive) systems in ODR and their classification according to the Artificial Intelligence Act. Online Dispute Resolution systems are becoming more popular, and more widely used, alternative to resolving various kinds of conflicts in courtroom. One of the most attractive, as well as defining aspects, is their strong reliance on new technologies. Amongst those technologies are slowly, but more and more often, popping up those based on artificial intelligence. In the following article, several of those will be introduced and subsequently the proposed regulatory framework of Act on Artificial Intelligence will be introduced as well. Regulatory duties of such technologies are determined by their placement in one of the three categories, therefore after the introductory part, this article will attempt to classify AI based ODR technologies in one of those categories. Lastly, the regulatory duties imposed on said systems by being placed in one of the categories will be introduced.

Key words: online dispute resolution, ADR, artificial intelligence, automated decision-making, AI Act

Úvod

V predkladanom príspevku rozoberieme skôr hypotetickú otázku, a to najmä s ohľadom na ešte stále neprijatú verziu Aktu o umelej inteligencii¹ a aj s ohľadom na určité odhady o vývoji opísaných technológií. Zavádzanie ODR² má mnohé benefity v rôznych oblastiach, ako sú napríklad rýchlosť konania a prístup k nemu či minimalizácia nákladov. K tomuto efektu dochádza jednak zmenou prostredia, resp. zmenou procesného nastavenia, ktoré si toto prostredie vyžaduje či ho aspoň umožňuje, a jednak spočíva v časti tento efekt aj v širšej možnosti zapájania rôznych technológií do samotného procesu, ktoré ho v nejakej forme augmentujú – napokon aj jedna z definícií ODR sa spolieha práve na možné zapojenie technológií³. Sú to práve tieto technológie, na ktoré sa za-

* Mgr. Andrej Krištofík, interný doktorand Ústavu práva a technológií, Masarykova Univerzita Brno, kristofik@muni.cz

** Tento článok vznikol na Masarykovej univerzite v rámci projektu Právo a technologie XI, číslo MU-NI/A/1293/2022 podporeného z účelovej podpory na špecifický vysokoškolský výskum poskytovanej Ministerstvom školstva ČR v roku 2023.

¹ Návrh nariadenia európskeho parlamentu a rady, ktorým sa stanovujú harmonizované pravidlá v oblasti umelej inteligencie (akt o umelej inteligencii) a menia niektoré legislatívne akty Únie, v čase písania článku len návrh vo verzii 2021/0106(COD), ďalej v texte ako Akt o umelej inteligencii alebo AI Akt. Dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>.

² Online Dispute Resolution – proces riešenia sporov, súdny i mimosúdny, primárne za asistencie technológií, pozri ďalej v texte.

³ ODR may be defined as the use of information and communication technology to help people prevent and resolve disputes – ORR, D., RULE, C. Artificial Intelligence and the Future of Online Dispute Resolution. In *Santa Clara High Technology Law Journal*, 2017, č. 10.

meria nasledujúci príspevok, na ich stav, možnosti a spôsoby, ako k nim pristupovať, a pokúsi sa posúdiť ich možnú klasifikáciu podľa navrhovaného aktu o umelej inteligencii. Ten podľa zaradenia technológie do jednej z troch skupín stanovuje zvláštne podmienky ich využívania, eventuálne ich využívanie dokonca zakazuje. Obzvlášť citlivou kategóriou je ich využívanie práve v kontexte zásahu do niektorého zo základných práv, akým je právo na spravodlivý proces, ktoré Akt zvlášť spomína, rovnako tak zvlášť zdôrazňuje citlivosť ich aplikácie v kontexte súdnictva. Osobitne z týchto dôvodov stojí za to sa touto otázkou zaoberať, a to jednak s ohľadom na ich dosah na základné práva, a jednak s ohľadom na stále rozrastajúci sa počet sporov⁴ riešených v nejakej forme ODR a na relatívne technickú mladosť predstavovaných systémov, pri ktorých je vhodné zaviesť nejaký regulačný rámec v počiatočných ich rozmachu.⁵

1. Asistenčné technológie

Názov predkladaného príspevku odkazuje na asistenčné technológie, ktoré budú v tejto časti predstavené a ktorými sa budeme ďalej zaoberať, i keď je pravda, že to nie je jediný možný spôsob zapojenia technológií do ODR procesov. Všeobecne povaha ODR prostredia dovoľuje rôzne široké zapojenie technológií. Od tých asistenčných, vyžadujúcich si z rôznych dôvodov ľudskú asistenciu (ako na vstupe, tak aj výstupe ich procesov), až po tie, ktoré plnia v celom procese natoľko podstatnú úlohu, že sa o nich zvykne hovoriť ako o „štvrtej strane“⁶ sporu – toto ich postavenie je práve to, čo ich odlišuje od „jednoduchých“ technológií, ktorá môže byť využitá pri vedení sporu, ako napríklad využitie emailu, ktoré z daného procesu však ešte nerobí ODR, resp. z emailu nerobí ODR technológiu.

Pri deskriptívnom pohľade na ODR technológie je zjavné, že v súčasnosti primárne ide o technológie asistenčné. Ako pozorujú Carneiro et al., takáto situácia je neočakávaná, keď by sme s ohľadom na všeobecný diskurz a vývoj technológií v iných oblastiach mohli očakávať skôr substantívnejšie zapojenie systémov umelej inteligencie do ODR procesu⁷, okrem iného aj s ohľadom na dobu, akú sú nielen tieto systémy, ale aj iné rôzne technológie, v ODR prítomné.⁸ Dôvody prevahy „len“ asistenčných systémov možno hľadať na rôznych miestach, od konzervatívnosti prostredia po technologickú (ne)vyzrelosť, čo názorne demonštruje, že vývoj technológií nie je možné za-

⁴ MANIA, K. Online dispute resolution: The future of justice. *International Comparative Jurisprudence*, 2015. č. 76.

⁵ Otázka regulácie nových technológií je, samozrejme, veľmi komplexná a jej včasnosť nie je jediným faktorom úspechu či vhodnosti. K tomu bližšie pozri napr. COGLIANESE, C. *Regulating New Tech: Problems, Pathways, and People*. In *Penn Carey Law: Legal Scholarship Repository Penn Carey*, 2021. Dostupné na: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3756&context=faculty_scholarship.

⁶ Katsch o týchto technológiách hovorí ako o takých, ktoré svojim významom „tvorujú diskurz“ celého sporu. KATSH, E., RIFKIN, J. *Dispute Resolution: Resolving Conflicts in Cyberspace*. Wiley, 2011.

⁷ CARNEIRO et al. Online dispute resolution: An artificial intelligence perspective. In *Artificial Intelligence Review*, 2014, č. 41.

⁸ Jeden z prvých decision support systémov, PERSUADER, ktorý bude predstavený ďalej v texte, bol vytvorený už v roku 1987.

mieňať s ich skutočným preberaním do praxe⁹, avšak táto analýza je mimo rozsahu predkladaného príspevku.

Súčasným technickým limitáciám strojového učenia, či všeobecne umelej inteligencie, ktorých problematickým definíciám¹⁰ sa bude príspevok ešte venovať, nám zároveň vymedzujú vhodnú aplikáciu takýchto systémov v ODR. Napokon, stále ide o výpočtové technológie a tým je určené aj ich najlepšie využitie, od ktorého asi len ťažko čakať zvažovanie implicitných pravidiel či hodnotových otázok.¹¹ Aj takéto vymedzenie stále necháva relatívne veľký okruh problémov, v ktorých takéto schopnosti netreba, či dokonca ich absencia môže byť vnímaná ako určitá výhoda.

Uviest' môžeme napríklad systém *Family_winner* používaný pri rozvodovom konaní, ktorý využíva princíp neuronových sietí.¹² Spoločnosť Thomson Reuters vo svojej analýze implementácie ODR v Spojenom kráľovstve uvádza ako jednu z jeho výhod práve odosobnenie a matematizáciu bežne veľmi emotívneho procesu, akým býva práve rozvod.¹³ Je však vhodné zároveň poukázať na obmedzené využitie tohto systému, ktorého prácou nie je prípad rozhodnúť, či vyniesť akýkoľvek „súd“ ohľadom predmetného rozvodu, ale jeho prácou je následné rozdelenie majetku, teda v zásade ide o výpočet toho, aká časť majetku sa má ktorej strane prideliť, na základe stranami označenej (subjektívnej) hodnoty jednotlivých rozdeľovaných položiek.¹⁴ Podobne fungujú aj ďalšie aplikácie strojového učenia využívaného v sroch rodinného práva, ako napríklad *AssetDivider*.

To v podstate odhaľuje najsilnejšiu stránku a vhodnú aplikáciu (asistenčných) systémov založených na technológiách umelej inteligencie (v ODR), ktorou je počítanie najvhodnejších výstupov potenciálne sporného prerozdelenia či pridelovania, ako sú BATNA a WATNA¹⁵ (ako je to napríklad práve v *AssetDivider* systéme)¹⁶, či ich jednotlivých prienikov ako ZOPA (Zone of potential agreement)¹⁷. Na obdobnom princípe hľa-

⁹ SYME, D. *New Worlds of Dispute Resolution In SOURDIN, T. (Ed.) Alternative Dispute Resolution and the Courts*. Federation Press, 2004.

¹⁰ Tu sa ponúka problematickosť situácie, ktorá pri využití techník machine learningu nie je nijako ojedinelá, a to situácia, keď využijem nejakú formu machine learningu na vytvorenie následného rozhodovacieho algoritmu, ktorý sám osebe nespĺňa definície používajú aktom o umelej inteligencii, takže sa v konečnom dôsledku vyhne povinnej ex post kontrole, i keď je jeho možný škodlivý zásah porovnateľný so systémami, na ktoré sa táto povinnosť vzťahuje.

¹¹ Pri posúdení vhodnosti zapojenia komplexnejších systémov sa pre ich rámec núka Dworkinové rozdelenie na „easy cases“ a „hard cases“.

¹² ZELENIKOW, J., BELLUCCI, E. *Family-Winner: Integrating game theory and heuristics to provide negotiation support*. 2003.

¹³ The Impact of ODR Technology on Dispute Resolution in the UK. Thomson Reuters, 2016. Dostupné na: https://blogs.thomsonreuters.com/legal-uk/wp-content/uploads/sites/14/2016/10/BLC_ODRwhitepaper.pdf.

¹⁴ ABRAHAMS, B., BELLUCCI, E., ZELENIKOW, J. *Incorporating Fairness into Development of an Integrated Multi-agent Online Dispute Resolution Environment*. Group Decision and Negotiation. 2012, č. 1. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s10726-010-9189-3>.

¹⁵ ANDRADE, F. et al. Using BATNAs and WATNAs in Online Dispute Resolution. In *New Frontiers in Artificial Intelligence*, 2009, s. 5 – 18.

¹⁶ BELLUCCI, E. *AssetDivider: a new mediation tool in Australian family law*. New York, NY, USA : Association for Computing Machinery, 2008. Dostupné na: <https://doi.org/10.1145/1609170.1609172>.

¹⁷ ANDRADE, F. et al. *Artificial Intelligence Applications*. In *ODR – Online Dispute Resolution: The UMCourt Project*, 2010.

dania ZOPA potom funguje aj systém SmartSettle¹⁸, ktorý pomocou blind biddingu hľadá monetárne riešenie sporu, ktoré obe strany označia ako prijateľné, pričom využíva rôzne proprietárne algoritmy, ktoré napríklad zvyhodňujú toho, kto sa ako prvý snaží vyjsť viac v ústrety a podobne, teda motivovať užívateľov na rýchlejšie vyriešenie sporu.¹⁹ Zároveň nás však zmienka široko využívaného²⁰ systému SmartSettle vracia k definičnej problematike Aktu o umelej inteligencii. Technická špecifikácia, ktorá je k dispozícii pre tento systém, síce poodhaľuje nejakú logiku v použitých algoritmoch, čo však nie je jasné, je spôsob ich vytvorenia. To, ako sú v jednotlivých materiáloch prezentované, nevyklučuje možnosť, že ide o „ručne“ (tzv. *hard coded*) vytvorené algoritmy. Taký prístup štandardne nenapĺňa predpoklady umelej inteligencie, tie však nereflektuje ani samotný Akt o umelej inteligencii, ktorý pre „systém využívajúci umelú inteligenciu“ zavádza niekoľko podmienok a predpokladov, ako je napríklad výpočet jednotlivých metód v Prílohe I, ktorý je však taký obširný a neurčitý, že sa s určitou mierou nadhľadu dá povedať, že by mal zahŕňať aj kalkulačky, či uvádza dodatočné všeobecné podmienky v bode 6 preambuly, ako napríklad interakciu s prostredím. Odhliadnuc od tohto aspektu je teda okrem *asset divider* nástrojov možné, či dokonca vhodné, v rámci ODR využívať takéto systémy ako systémy „NSS“, teda systémy na podporu vyjednávania (*negotiation support system*), pri ktorých je opäť vidieť vhodné využitie limitácií systémov založených na strojovom učení, keď NSS skutočne môžu byť nezaujатыm mediátorom a výsledok sa odvíja od matematizovaných pravidiel.

Doteraz sme sa venovali systémom v asistenčnej úlohe, pretože tie v súčasnosti prevládajú (ako bolo uvádzané na začiatku príspevku). Ďalej sa však pozrieme na dva systémy, ktoré možno označiť za tie v tzv. substantívnej úlohe, teda v takej, ktorú by sme v určitom svetle mohli označiť ako „aktívnu“ rolu. To znamená, že systém sám zisťuje niektoré údaje, či sám vykonáva (finálne) rozhodnutia. Oba systémy, ktoré budú ďalej v texte v krátkosti predstavené, sú však problematické pre súčasné znenie Aktu o umelej inteligencii. Tým prvým je systém DoNotPay²¹, ktorý je systémom ODR v širšom zmysle slova. Ide v súčasnosti o asi najúspešnejšiu aplikáciu strojového učenia na nejaký (kvázi) judičiálny proces. Ide o systém, ktorý funguje v podstate ako *chatbot*, ktorý sám aktívne pýta od užívateľov informácie (napr. týkajúce sa jeho pokuty za parkovanie) a následne vytvorí a v niektorých prípadoch i podá odvolanie, resp. odpor. Tento systém, aj keď je možné z technického hľadiska ho klasifikovať ako umelú inteligenciu, nespadá podľa všetkého pod akt o umelej inteligencii, pretože využíva techniku rozhodovacích stromov.²²

¹⁸ Dostupné na: <https://www.smartsettle.com>.

¹⁹ THIESSEN, E. Rewarding Good Negotiating Behaviour: NineKey Smartsettle Algorithms. 7th Annual International Forum on Online Dispute Resolution in Victoria, BC, 2022.

²⁰ Integrácia platformy SmartSettle má byť aj jednou z úvodných, mediálnych fáz v rámci pripravovaného projektu českého online súdnictva, pozri <https://onlinesoud.cz/>.

²¹ Dostupné na: www.donotpay.com.

²² Takto „vysoko“ autonómny systém, v zásade na úrovni 4 Ellitovej škály autonómnosti právnych systémov, vzbudzuje otázky o pokútnosti pri ich aplikácii, ktoré sú však nad rozsah predkladaného textu. Pozri ELIOT, L. Antitrust and Artificial Intelligence (AAI): Antitrust Vigilance Lifecycle and AI Legal Reasoning Autonomy. arXiv, 2020. Dostupné na: <http://arxiv.org/abs/2012.13016>.

Ďalším substantívnym systémom, na ktorý sa pozrieme, je zároveň asi najstarší z nich. PERSUADER²³ je využívaný pri alternatívnom riešení sporov v pracovnom práve, tento systém používa postup *case based reasoning*²⁴, ktorého hlavnou výhodou by mala byť rýchlosť riešenia sporu, vďaka v zásade kvázi precedenčnému využívaniu postupov predchádzajúcich vyriešených sporov, aj keď vo všeobecnosti opäť ide o hľadanie akéhosi WATNA/BATNA pomeru. Takýto postup priamej aplikácie predchádzajúcich vyriešených prípadov, okrem iného, vznáša otázky spravodlivosti takéhoto riešenia, resp. možného dosahu na spravodlivosť takéhoto procesu.²⁵ To nás privádza k druhej časti tejto práce.

2. Akt o umelej inteligencii

V rýchlosti sa teda najprv pozrime, čo je, resp. čo by mal byť Akt o umelej inteligencii (ďalej aj Akt), pričom budeme primárne vychádzať výhradne z aktuálneho navrhovaného znenia tohto dokumentu a z toho, čo hovoria jeho jednotlivé časti. Navrhovaný dokument by mal byť súčasťou širšej stratégie pre nadchádzajúcu digitálnu dekádu²⁶ a jeho primárnym cieľom je, ako inak, zabrániť roztrieštenosti úpravy naprieč Úniou. To by totiž mohlo mať za následok dva negatívne dosahy, ktoré sám Akt spomína ako jedny z dôvodov vlastného vzniku, a to negatívny dosah na fungovanie vnútorného trhu, teda je tu ekonomický aspekt tejto regulácie, a druhým dôvodom je ochrana základných práv, ktoré môžu byť ohrozené „nezodpovedným“ zavádzaním nových technológií, či už je to cez narušenie súkromia a ochrany dát alebo preberaním a zosilňovaním implicitnej zaujatosti v rôznych (rozhodovacích) systémoch. Tento druhý aspekt, aspekt ochrany základných práv, je ten, ktorému sa budeme venovať vo zvyšku tejto práce, a zároveň je to jeden z hlavných dôvodov, prečo by sme sa mali zaoberať úpravou Aktu o umelej inteligencii v kontexte systémov založených na umelej inteligencii využívaných v ODR procesoch.

Hlavným bodom, ktorému bude ďalej venovaná pozornosť, je klasifikácia už popisovaných systémov do jednej z troch úrovní systémov využívajúcich umelú inteligenciu podľa klasifikácie zavádzanej Aktom o umelej inteligencii. Táto klasifikácia, okrem iného, je podstatná najmä preto, že sa od umiestnenia systému do jednej z troch kategórií odvíjajú jednotlivé regulačné povinnosti. Na základe predbežných verejných konzultácií²⁷ sa nor-

²³ Pozri pôvodnú stránku projektu PERSUADER – The Robotics Institute Carnegie Mellon University [online]. [cit 18. 1. 2023]. Dostupné na: <https://www.ri.cmu.edu/project/persuader/>.

²⁴ LODDER, A. R., ZELEDNIKOW, J. Developing an Online Dispute Resolution Environment: Dialogue Tools and Negotiation Support Systems in a Three-Step Model. In *Harvard Negotiation Law Review*. 2010, roč. 10, s. 287 – 337.

²⁵ Na určitej rovine sa na takýto postup, resp. otázky jeho spravodlivosti dá nahliadať ako na konflikt deridovskej potreby individualizovaného nachádzania spravodlivosti a hartovského posudzovania rovnakého rovnako a odlišného odlišne.

²⁶ Europe's Digital Decade: digital targets for 2030 [online]. [cit 18. 1. 2023]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en.

²⁷ Bod 3 Dôvodovej správy Navrhovaného aktu o umelej inteligencii, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021PC0206>.

motvorca priklonil k tej možnosti, že rôzne povinnosti a regulácie nebudú stanovované plošne, ale na základe hodnotenia rizík (tzv. *risk-based approach*). Okrem tohto odstupňovania regulačného prístupu, ktorý má podľa dôvodovej správy zdôrazňovať proporčný prístup s dôrazom na ekonomickosť vyžadovaných opatrení, si pri verejných konzultáciách stakeholderi vyžiadali presnú a úzku definíciu pojmu umelej inteligencie. To je problém, na ktorý text upozorňoval už v predchádzajúcej časti. Aj napriek požiadavke stakeholderov na presnosť nielen tejto definície sa dozvedáme z úvodnej pasáže, že „Definícia systému umelej inteligencie v právnom rámci má byť čo najviac technologicky neutrálna a nadčasová a má zohľadňovať rýchly technologický a trhový vývoj v oblasti umelej inteligencie“²⁸. Takýto prístup sa na jednej strane javí ako racionálny, práve s ohľadom na dynamickosť a odborovú náročnosť predmetu regulácie,²⁹ na druhej strane je to menej než optimálne pre právnu istotu pri aplikácii Aktu. Túto (definičnú) neistotu sa snaží zmierniť príloha I, ktorá obsahuje výpočet technických prístupov, ktoré majú byť pre potreby regulácie považované za prístupy využívajúce umelú inteligenciu. I táto snaha má však skôr nepresvedčivé výsledky, pretože príloha vypočítava prakticky zbytočne jednotlivé poddruhy prístupov k strojovému učeniu³⁰, ktoré sú jednako obsiahnuté vo všeobecnej skupine „strojové učenie“, a zároveň takýto postup možno vnímať v rozpore so snahou o technologickú neutralitu a tzv. *future proofing*, o ktorý sa podľa preambuly má Akt snažiť. O čosi nepochopiteľnejšie sa potom javí pridanie ďalšej kategórie „prístupov založených na logike“³¹, čo definíciu relevantných technológií vracia do zbytočne obširneho, a teda veľmi nejasného aplikačného rámca. V časti Aktu pojednávajúcej o aplikačnom rámci sa dozvedáme o poslednom variante vymedzenia relevantnej technológie, a to ako o technológii, ktorá „...môže pre daný súbor cieľov vymedzených človekom vytvárať výstupy ako je obsah, predpovede, odporúčania alebo rozhodnutia ovplyvňujúce prostredie, s ktorým sú v interakcii“³².

Odhladnuc od nejasných definícií súvisiacich s aplikovateľnosťou navrhovaného Aktu, ďalšou veľmi relevantnou časťou tejto úpravy, ktorá je podstatná pre zvyšok tohto príspevku a taktiež všeobecne pre určenie povinností pri využívaní jednotlivých systémov, je rozdelenie systémov do troch kategórií. Tieto tri kategórie potom určujú jednako vôbec možnosť daný systém na trh uvádzať a jednako následné povinnosti. Ide o kategóriu zakázaného použitia (neprijateľného rizika) systémov s vysokým rizikom a iných systémov (systémov s nízkym rizikom). Ako upozorňuje Akt, kategorizácia sa neodvíja od systému ako takého, ale od spôsobu, akým je využitý. Dobrou správou je, že možnosť, že by zhora opísané využitie systémov založených na strojovom učení v ODR procesoch spadalo do zakázaného využitia, môžeme v zásade s relatívne veľkou mierou istoty vylúčiť. Medzi takéto využitia totiž Akt radí tri, resp. dve situácie. Prvou je manipulácia osôb rôznymi subliminálnymi

²⁸ Bod 5.2.1 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

²⁹ Takýto argument je však nutné doviesť do konca a zároveň s tým si položiť otázku, prečo teda normotvorca reguláciu takto náročnej otázky neponechal na stakeholderoch, napríklad práve prostredníctvom performatívnych pravidiel. K tomu viac pozri napr. POLČÁK, R. et al. Virtualizace právních vztahů a nové regulační metody v pozitivním právu. In *Právník*. 2019, roč. 158, s. 86 – 98.

³⁰ Príloha I, písm. a) Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

³¹ Príloha I, písm. b) Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

³² Článok 3, bod 1 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

technikami či manipulácia alebo ovplyvňovanie zvlášť zraniteľných osôb a detí. Akt o umelej inteligencii tiež zakazuje využívanie umelej inteligencie na klasifikáciu dôveryhodnosti osôb (*social scoring*) vykonávanému verejnou mocou.³³ V poslednom bode tiež uvádza ako zakázanú vzdialenú biometrickú identifikáciu osôb v reálnom čase policajnými orgánmi, no uvádza, že z tohto zákazu sú výnimky a v prílohách už takéto využitie označuje za povolené, resp. ako využitie systému s vysokým rizikom – teda nie zakázané.

Z predchádzajúceho odseku môžeme uzavrieť, že využívanie týchto systémov je prípustné, resp. že nepredstavujú neprijateľné riziko. V ďalšom kroku je preto potrebné zistiť, v akom režime budú takéto ODR systémy fungovať, teda či ide o zvyškovú kategóriu s nízkym rizikom, pre ktorú Akt o umelej inteligencii nestanovuje žiadne povinnosti, alebo, naopak, o regulované použitie s vysokým rizikom.

Systémy s vysokým rizikom sú také systémy umelej inteligencie, ktoré predstavujú riziko pre zdravie, bezpečnosť alebo základné práva fyzických osôb.³⁴ Pre potreby klasifikácie asistenčných systémov využívaných v procesoch ODR sú v tejto definícii podstatné dva pojmy, a to riziko a základné práva. Otázke základných práv sa venuje celý bod 3.5 kontextu Návrhu v Dôvodovej správe k Aktu. Analýza je koncipovaná vo svetle Európskej charty, ktorá z ľudskoprávneho pohľadu nie je práve tým najpodstatnejším dokumentom, ale v zásade lícuje Európsky dohovor o ľudských právach, a preto je možné sa v otázkach výkladu práv, s ktorými narába aj Návrh Aktu, spoliehať práve na ich interpretáciu Európskym súdom pre ľudské práva. Celý Návrh opakovane zdôrazňuje proporčnosť predkladaných opatrení, preto sa táto časť rovnako zaoberá aj právami, ktoré sú v dôsledku opatrení obmedzené, a to konkrétne právom na slobodné podnikanie a slobodou vedy a umenia. Táto časť návrhu sama poskytuje záver, že ide o proporčné obmedzenie s ohľadom na chránené záujmy, ktorými sú rešpektovanie ľudskej dôstojnosti, zákaz diskriminácie, ochrana dát a taktiež sa vyslovene spomína ochrana práva na spravodlivý proces a prístupu k účinnej právnej ochrane (*effective remedy*). Okrem týchto práv, z ktorých sú mnohé relevantné práve pre procesy ODR, Návrh Aktu o umelej inteligencii vyslovene odkazuje v prílohách na použitie pri výkone práva, interpretácii práva a jeho aplikácii na konkrétne skutočnosti.³⁵

Posúdenie klasifikácie týchto systémov ako možných systémov s vysokým rizikom použitia závisí od posúdenia rizika, ktoré môžu predstavovať pre tieto práva. Zároveň je dôležité zdôrazniť, že navrhované znenie Aktu o umelej inteligencii nemyslí pod pojmom „aplikácie pri administrácii práva“ akékoľvek využitie v súdnom kontexte, čiže len čisto „administratívne“ využitie sem nespadá. Zároveň ponúka demonštratívny výpočet aktivít, ktoré môžu toto nerelevantné súdne využitie konštituovať. Ide o automatizovanú pseudonymizáciu textov rozhodnutí, alebo rôzne systémy pre správu pridelených prípadov (*case management system*). Naopak, príloha III uvádza, čo sa myslí takouto aplikáciou v procese administrácie práva.³⁶ Z toho nám vyplýva, že Akt o umelej inteligencii v tomto bode sme-

³³ Hlava II, článok 5, bod c) Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

³⁴ Pozri hlava III, prípadne bod 5.2.3 preambuly Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

³⁵ Príloha III, bod 8 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

³⁶ Tamže.

ruje viac na substantívnu úlohu systémov založených na strojovom učení v ODR, resp. že napríklad technológie rôznych AssetDividerov skôr do takéhoto („sudcovského“) využitia nezačlenia, pretože tie neaplikujú na prezentovanú situáciu právo ako také, ale iné hodnoty, typicky monetárne, či subjektívny záujem na určitom majetku. Naproti tomu však aplikácie typu PERSUADER, ktoré aplikujú pracovnoprávne normy, eventuálne normy založené kolektívnymi zmluvami, ako aj kvázi precedentne aplikujú predchádzajúce riešené prípady na konkrétnu situáciu, či systémy typu DoNotPay, ktoré, i keď v značne simplistickej strojomovej forme, aplikujú normy na konkrétnu situáciu, bude možné považovať za takýto druh užitia. Aspoň v jednom môžeme dať AI aktu za pravdu, a to v tom, že technológie treba posudzovať individuálne podľa konkrétneho využitia a jeho dosahu (na chránené hodnoty). V konečnom dôsledku však môžeme predpokladať, že práve na základe druhu automatizovaných postupov a spôsobov ich využitia budú existovať v rámci asistenčných systémov pre ODR také, na ktoré dopadnú regulačné podmienky zavádzané Aktom o umelej inteligencii pre kategóriu systémov s vysokým rizikom.

Avšak ani tu navrhované znenie Aktu o umelej inteligencii neposkytuje dostatočnú istotu, čo sa týka predmetu jeho regulácie. Navrhované znenie Aktu má totiž okrem definícií v článku III ešte zoznam relevantných technických metód v prílohe III, ktorý môže byť priamo zo zmocnenia Aktu relatívne jednoducho rozširovaný³⁷, a to za podmienky, že ide o použitie v niektorej zo spomínaných oblastí využitia, v našom prípade teda v oblasti administrácie práva. Navyše Akt opisuje v hlave III „metodológiu“, podľa ktorej by sa malo postupovať pri určovaní, či systém spadá do kategórie systémov s vysokým rizikom použitia. Tá je zjavne cieľená na situácie, keď z používania nejakého systému založeného na umelej inteligencii vyplynie jeho nepriaznivý dosah na niektoré z chránených záujmov, teda zdravie, bezpečnosť a v našom prípade negatívny dosah na základné práva. V takom prípade sa posudzuje zamýšľané uplatnenie predmetného systému, jeho rozsah a možnosť opt-out užívateľov, ako aj pozorované negatívne dosahy, či jeho použitie voči chráneným skupinám a možný negatívny dosah na fyzické osoby pri ďalšom používaní.

Aplikáciou týchto kritérií môžeme teda dôjsť k záveru, že pri opisovaných systémoch je skôr menšina tých, ktoré sa začlenia do kategórie systémov s vysokým rizikom použitia, za predpokladu, že sa časom neukáže negatívny dosah niektorého ďalšieho z nich na spomínané chránené hodnoty či skupiny osôb.

3. Povinnosti pre systémy podľa ich kategorizácie

Pri využití systémov založených na umelej inteligencii v procesoch ODR sa teda dostávame do dvoch možných regulačných kategórií, a to nízko a vysoko rizikového použitia takýchto systémov. Každá z týchto kategórií stanovuje rozdielne povinnosti, resp. postupy pre daný systém.

Pre systémy s vysokým rizikom použitia musí byť vytvorený risk management systém („opatrenia na riadenie rizík“)³⁸, ktorý má kontrolovať plnenie jednotlivých podmienok

³⁷ Hlava III, kapitola 1, článok 7 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

³⁸ Hlava III, kapitola 2, článok 9 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

počas celého životného cyklu tohto systému, v ktorom je uvádzaný na trh. Medzi tie patrí analýza známych a predpokladaných rizík, ako aj analýza rizík, ktoré sa rozumne môžu vyskytnúť počas jeho, aj nesprávneho, používania, analýza možných rizík, ktoré vyplývajú z monitorovania po uvedení na trh³⁹ a prijímanie opatrení na predchádzanie takýmto vysledovaným rizikám.⁴⁰ V rámci odstraňovania vyhodnotených rizík sa potom preferuje (v tomto poradí) odstránenie potenciálneho rizika, zmiernenie dosahu zásahu do chránených hodnôt a informovanie užívateľov o existencii týchto (neodstránených) rizík.

Zavedenie procesu riadenia rizík je primárnou povinnosťou pri využívaní systémov s vysokým rizikom, avšak nie jedinou. Akt o umelej inteligencii by mal podľa návrhu tiež zaviesť podmienku ľudského dohľadu nad procesom, ktorý je vykonávaný takýmto systémom.⁴¹ Táto povinnosť poukazuje na jednu z ďalších kritík, ktoré možno po definíčných nejasnostiach vzniesť voči súčasnému zneniu Aktu o umelej inteligencii, a to je nepochopenie predmetu regulácie. Nielen mnohé z prístupov k umelej inteligencii obecné, ale aj tie, ktoré Akt za relevantné označuje v prílohách, najmä potom prístupy strojového učenia ako *deep learning* a podobne, z vlastnej technologickej podstaty neumožňujú kontrolu človekom v reálnom čase. Všeobecnejšie sa tento problém zvykne označovať ako algoritická čierna skrinka (*black box*).⁴² To nás tiež privádza k ďalšej problematickej požiadavke, a to je vytváranie záznamov o činnosti vysokorizikového systému v reálnom čase,⁴³ čo naráža v podstate na identický problém.

Na jednej strane je možné tieto požiadavky vnímať ako racionálne či odôvodnené z pohľadu potreby vykonávať následné kontroly, či iteratívny proces posúdenia rizík, pre ktoré majú tieto záznamy slúžiť. Avšak ich koncepcia ako záznamu činnosti či ľudského dohľadu v reálnom čase je pre mnohé systémy strojového učenia prakticky nemožná, alebo prinajmenšom výrazne znižuje efektívnosť takéhoto systému. Ako vhodná alternatíva k takto koncipovanej požiadavke, ktorá je stále schopná plniť takýto kontrolný účel, sa ponúka inšpirácia kanadskou Smernicou o automatizovanom rozhodovaní.⁴⁴ Tá zavádza obdobné požiadavky na kontrolu (automatizovaných) procesov, avšak možno práve s ohľadom na technologické špecifiká ju zavádza výhradne ako *ex post* kontrolu. To má, okrem iného, výhodu možností (resp. v tomto prípade dokonca povinnosti) kontroly väčšieho datasetu nazbieraných rozhodnutí, v ktorých je možné pozorovať a následne upraviť negatívne vzorce v takejto automatizovanej činnosti.

Oproti tejto smernici, ktorou sa Návrh Aktu mohol inšpirovať, je vo zvyšných nárokoch pre vysokorizikové systémy zjavné, že sa inšpiroval výstupmi z odbornej skupiny na vysokej úrovni pre umelú inteligenciu, obzvlášť potom zrejme odporúčaniami pre

³⁹ Hlava VIII, kapitola 1 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ Hlava III, kapitola 2, článok 13 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

⁴² K bližšiemu rozboru tohto javu a jeho relevancie pre niektoré právne aplikácie pozri napr. KRIŠTOFÍK, A. Právo na odôvodnené rozhodnutie a algoritmizácia rozhodovacích systémov. In *Právnik*. Roč. 162, 2023. s. 39 – 48.

⁴³ Hlava III, kapitola 2, článok 12 Návrhu Aktu o umelej inteligencii.

⁴⁴ Directive on Automated Decision-Making [online]. 5. 2. 2019. Dostupné na: <https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=32592>.

dôveryhodnú umelú inteligenciu⁴⁵. Medzi poslednými požiadavkami na prevádzkovanie, resp. uvádzanie na trh pre takéto systémy je tak potom požiadavka na robustnosť, teda najmä na kyberbezpečnosť takýchto systémov, a podmienka presnosti, ktorá by opäť mala byť kontrolovaná pri hodnotení rizík.

Pre tie systémy, ktoré nebudú zaradené do kategórie vysokorizikových a, samozrejme, ani do kategórie zakázaného použitia, v zásade Akt v súčasnom znení nezavádza žiadne povinnosti. V niektorých predchádzajúcich zneniach návrhu sa objavovali „odporúčania“ pre takéto systémy, resp. v súčasnom znení existuje zvláštna povinnosť transparentnosti, ktorej uplatnenie nie je spojené s rizikovou kategorizáciou, a preto by mohla dopadať aj na nízkorizikové systémy, rovnako tak v bode 5.2.7 preambuly, resp. v hlave IX návrhu je predstavené odporúčanie pre zavedenie kódexov správania, ktoré by podľa tohto odporúčania mali v relevantnej miere reflektovať odporúčania pre vysokorizikové systémy.⁴⁶

Záver

Procesy ODR predstavujú rýchlu a nenáročnú alternatívu riešenia menších, často monetárnych sporov, ktorých riešenie „tradičnou“ súdnou cestou by prakticky nedávalo zmysel, čo je aj jeden z dôvodov nárastu ich popularity.⁴⁷ Táto vyššia miera efektivity je okrem iného umožnená aj ich výrazným použitím nových technológií v rôznej kapacite. Na udržanie tejto výhody je, samozrejme, očakávaná snaha využívať technologický pokrok, a teda okrem iného, stále vo väčšej miere do týchto procesov zapájať technológie založené na umelej inteligencii. Tie budú po novom regulované podľa Návrhu Aktu o umelej inteligencii, ktorý tieto technológie radí do troch kategórií. Z textu je zrejmé, že využitie takýchto technológií nebude spadať do prvej kategórie, a teda nepôjde o zakázané využitie. Otázka regulačných povinností týkajúcich sa týchto systémov bude potom záležať od ich kategorizácie do nízko- alebo vysokorizikového použitia. O zotrvaní v niektorej z týchto kategórií môže byť rozhodnuté aj počas životného cyklu daného systému, pretože rozhodným pojmom pre kategorizáciu je riziko, ktoré môže systém predstavovať. Z predbežnej analýzy v príspevku vyplynulo, že za súčasného stavu budú aspoň niektoré z asistenčných systémov zaradené do vysokorizikovej kategórie použitia a bude teda pri ich využívaní potrebné zriadiť proces hodnotenia rizík a v nadväznosti naň objavené riziká pre chránené hodnoty odstraňovať, či aspoň zmierňovať ich dosah.

Literatúra

ABRAHAMS, B., BELLUCCI, E., ZELEZNIKOW, J. Incorporating Fairness into Development of an Integrated Multi-agent Online Dispute Resolution Environment. Group Decision and Negotiation. 2012, č. 1. <https://doi.org/10.1007/s10726-010-9189-3>

⁴⁵ AI HLEG. Ethics guidelines for trustworthy AI | Shaping Europe's digital future [online]. [cit 3. 3. 2021]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>.

⁴⁶ V tomto bode sa však opäť ukazuje terminologická roztrieštenosť Aktu, pretože túto povinnosť nestanovuje pre zavedenú kategóriu nízkorizikových systémov, ale prichádza s novým termínom „systémy ktoré nepredstavujú vysoké riziko“ (*non-high-risk*).

⁴⁷ LOUTOCKÝ, P. *Výmahateľnosť práva pomoci online řešení sporů*. Praha : Wolters Kluwer, 2020.

- ANDRADE, F. et al. Artificial Intelligence Applications. In ODR – *Online Dispute Resolution: The UMCourt Project*, 2010
- ANDRADE, F. et al. Using BATNAs and WATNAs in Online Dispute Resolution. In *New Frontiers in Artificial Intelligence*, 2009
- AI HLEG. Ethics guidelines for trustworthy AI | Shaping Europe's digital future [online]. [cit 3. 3. 2021]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>
- BELLUCCI, E. *AssetDivider: a new mediation tool in Australian family law*. New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 2008 Dostupné na: <https://doi.org/10.1145/1609170.1609172>
- CARNEIRO et al. 'Online dispute resolution: An artificial intelligence perspective' In *Artificial Intelligence Review*, 2014. č. 41
- COGLIANESE, C. Regulating New Tech: Problems, Pathways, and People. In *Penn Carey Law: Legal Scholarship Repository Penn Carey*, 2021. Dostupné na: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3756&context=faculty_scholarship
- Dôvodová správa Navrhovaného aktu o umelej inteligencii. Dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021PC0206>
- ELIOT, L. Antitrust and Artificial Intelligence (AAI): Antitrust Vigilance Lifecycle and AI Legal Reasoning Autonomy. arXiv, 2020 <http://arxiv.org/abs/2012.13016>
- Europe's Digital Decade: digital targets for 2030 [online]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en
<https://onlinesoud.cz/>
- KATSH, E., RIFKIN, J. *Dispute Resolution: Resolving Conflicts in Cyberspace*. Wiley, 201.
- KRIŠTOFÍK, A. Právo na odôvodnené rozhodnutie a algoritmizácia rozhodovacích systémov. In *Právnik*. Roč. 1625, 2023
- MANIA, K. Online dispute resolution: The future of justice. In *International Comparative Jurisprudence*. 2015, č. 76
- Nariadenie európskeho parlamentu a rady, ktorým sa stanovujú harmonizované pravidlá v oblasti umelej inteligencie (akt o umelej inteligencii) a menia niektoré legislatívne akty únie, 2021/0106(COD). Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
- ORR, D., RULE, C. Artificial Intelligence and the Future of Online Dispute Resolution. In *Santa Clara High Technology Law Journal*, 2017, č. 10
- LODDER, A. R., ZELEZNIKOW, J. Developing an Online Dispute Resolution Environment: Dialogue Tools and Negotiation Support Systems in a Three-Step Model. In *Harvard Negotiation Law Review*. Roč. 10, 2010
- LOUTOCKÝ, P. *Výmahateľnosť práva pomoci online řešení sporů*. Praha : Wolters Kluwer, 2020
- PERSUADER - The Robotics Institute Carnegie Mellon University [online]. Dostupné na: <https://www.ri.cmu.edu/project/persuader/>
- POLČÁK, R. et al. Virtualizace právních vztahů a nové regulatorní metody v pozitivním právu. In *Právnik*. 2019, roč. 158
- Secretariat, T. B. of C. Directive on Automated Decision-Making [online]. 5. 2. 2019 [cit 20. 3. 2020]. Dostupné na: <https://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=32592>
- SYME, D. 'New Worlds of Dispute Resolution' in Sourdin, T. (Ed.) *Alternative Dispute Resolution and the Courts*. Federation Press, 2004
- The Impact of ODR Technology on Dispute Resolution in the UK. Thomson Reuters, 2016. Dostupné na: https://blogs.thomsonreuters.com/legal-uk/wp-content/uploads/sites/14/2016/10/BLC_ODRwhitepaper.pdf
- THIESSSEN, E. Rewarding Good Negotiating Behaviour: NineKey Smartsettle Algorithms. 7th Annual International Forum on Online Dispute Resolution in Victoria, BC, 2022
www.donotpay.com
www.smartsettle.com
- ZELEZNIKOW, J., BELLUCCI, E. Family-Winner: Integrating game theory and heuristics to provide negotiation support. 2003